

Sygn. akt II UK 52/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku A.M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o zasiłek macierzyński,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 listopada 2014 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w T.
z dnia 11 października 2013 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

A. M. podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej od dnia 1 lutego 2012 r. do dnia 31 września 2012 r. od najniższej dopuszczalnej kwoty podstawy wymiaru składek - 450 zł. Od dnia 1 października 2012 r. została zgłoszona do ubezpieczenia społecznego, w tym dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego,

jako osoba współpracująca z M. M., prowadzącym kancelarię komorniczą w N., ze wskazaniem jako podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe maksymalnej jej kwoty, czyli kwoty 8.742,05 zł, od której składka została opłacona w dniu 30 października 2012 r. W dniu 31 października 2012 r. A. M. złożyła wniosek o przyznanie prawa do zasiłku macierzyńskiego za okres od 1 listopada 2012 r. do dnia 20 marca 2013 r. z tytułu przyjęcia na wychowanie A. D., urodzonej w dniu 7 kwietnia 2012 r., o której całkowite przysposobienie wystąpiła z mężem M. M. w dniu 11 lipca 2012 r. z jednoczesnym wnioskiem o wydanie postanowienia o umieszczeniu dziecka na czas postępowania adopcyjnego w ich rodzinie. Postanowieniem z dnia 31 lipca 2012 r. Sąd Rejonowy powierzył wnioskodawczyni i jej mężowi bieżącą pieczę nad małoletnią tymczasowo, do chwili prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie o adopcję. Dziecko trafiło pod opiekę M. i A. M. w dniu 1 sierpnia 2012 r., a o jego przysposobieniu Sąd Rejonowy orzekł postanowieniem z dnia 17 września 2012 r., które uprawomocniło się w dniu 9 października 2012 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, decyzją z dnia 22 listopada 2012 r. odmówił przyznania A. M. zasiłku macierzyńskiego na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 77, poz. 512 ze zm.; dalej „ustawa o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa”). Odwołanie od tej decyzji oddalił Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 22 maja 2013 r. Stwierdził, że prawo do zasiłku macierzyńskiego zależy od przyjęcia dziecka na wychowanie w okresie ubezpieczenia chorobowego i wystąpienia do sądu opiekuńczego z wnioskiem o jego przysposobienie. Ustalił, że wnioskodawczyni przyjęła dziecko na wychowanie w dniu 31 lipca 2012 r. na podstawie postanowienia o umieszczeniu dziecka w jej rodzinie. Wówczas jednak nie podlegała ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu współpracy z M. M., lecz z tytułu prowadzenia własnej pozarolniczej działalności gospodarczej od dnia 1 lutego 2012 r. do 31 września 2012 r., będąc ubezpieczona od najniższej dopuszczalnej kwoty. Podkreślił, że wnioskodawczyni nie pozostawała w ubezpieczeniu z tytułu współpracy z mężem także w dniu 17 września 2012 r., w którym zostało wydane postanowienie o całkowitym przysposobieniu dziecka. Oddalił zarzut

wnioskodawczyni, że warunkiem niezbędnym do rozpoczęcia wychowywania dziecka jest uprawomocnienie się postanowienia o jego przysposobieniu.

Wyrokiem z dnia 11 października 2013 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawczyni. W ocenie tego Sądu, prawidłowe było zastosowanie przez Sąd pierwszej instancji art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa w związku ze stwierdzeniem, że wnioskodawczyni w dniu powstania prawa do zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego nie podlegała ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu współpracy z mężem. Bez znaczenia dla tego ustalenia była data uprawomocnienia się postanowienia o przysposobieniu, skoro dziecko zostało przyjęte do rodziny wcześniej.

Skarga kasacyjna ubezpieczonej, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości, z wnioskiem o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu, została oparta na podstawie naruszenia art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa oraz art. 183 k.p. przez błędną wykładnię pojęcia „przyjęcia dziecka na wychowanie”. Skarżąca zauważyła, że władza rodzicielska nad dzieckiem przechodzi na rodziców przysposabiających dopiero z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o przysposobieniu (art. 117 § 1 oraz art. 121 k.r.o.), zatem dopiero od tej chwili można mówić o pełnym przyjęciu dziecka na wychowanie, z wszystkimi konsekwencjami i uprawnieniami rodzicielskimi wyływającymi z tego działania. Postanowienie Sądu Rejonowego dotyczące przysposobienia przez A. M. małoletniego dziecka, wydane w dniu 17 września 2012 r., uprawomocniło się z dniem 1 października 2012 r., a zatem w dniu, w którym była już ona objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 29 ust. 1 ustawy o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa przewidziano dla ubezpieczonych prawo do zasiłku macierzyńskiego oraz określono warunki nabycia tego prawa - z tytułu urodzenia dziecka (ust. 1 pkt 1), z tytułu przyjęcia na wychowanie dziecka w wieku do lat 7 i wystąpienia do sądu opiekuńczego w sprawie jego przysposobienia (ust. 1 pkt 2) oraz przyjęcia na

wychowanie dziecka w wieku do lat 7 w ramach rodziny zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej zawodowej (ust. 1 pkt 3). W przepisie tym posłużono się nieznanym w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym pojęciem „przyjęcie dziecka na wychowanie”.

Pojęcie „przyjęcie dziecka na wychowanie” jest swoistym pojęciem prawa ubezpieczeń społecznych i prawa pracy, którego sformułowanie w ustawie o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa musi być interpretowane w sposób obowiązujący w tym systemie, bez nadawania innej treści normatywnej niż określeniu temu nadają przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych. Nie należy odwoływać się do prawa rodzinnego, w którym jest mowa o przysposobieniu małoletniego jako o skutku orzeczenia sądu opiekuńczego wydanego na żądanie przysposabiającego (art. 117 § 1). Oczywiście jest, że skutek taki *erga omnes* wywołuje orzeczenie prawomocne (art. 365 k.p.c.) i że po uprawomocnieniu się orzeczenia o przysposobieniu powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek jak między rodzicami i dziećmi; przysposobiony nabywa prawa i obowiązki wynikające z pokrewieństwa w stosunku do krewnych przysposabiającego, a ustają prawa i obowiązki przysposobionego wynikające z pokrewieństwa wobec jego krewnych, jak również prawa i obowiązki tych krewnych względem niego (art. 121), to jednak te stosunki nie są istotne w ubezpieczeniu społecznym.

W wykładni Sądu Najwyższego pojęcie „przyjęcie dziecka na wychowanie” rozumiane jest jako faktyczne sprawowanie opieki nad dzieckiem. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 listopada 2009 r., I UK 142/09 (niepubl.), przez przyjęcie na wychowanie należy rozumieć stałe sprawowanie pieczy na dzieckiem, polegające na opiece nad nim, przekazywaniu mu wiedzy, zapewnieniu rozwoju fizycznego i psychicznego oraz doprowadzeniu do samodzielności. Przyjęcie na wychowanie oznacza również podejmowanie w imieniu dziecka istotnych decyzji związanych z jego egzystencją, edukacją i procesem wychowawczym, a zatem w istocie przejęcie odpowiedzialności za proces wychowawczy.

Analizując to pojęcie użyte w art. 183 § 1 k.p., przewidującym prawo do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego dla pracownika, który przyjął dziecko na wychowanie i złożył wniosek o wszczęcie postępowania w sprawie jego

przysposobienia, Sąd Najwyższy – przez analogię do użytego w art. 69 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej – „ustawa emerytalna”), stanowiącym o warunkach uprawniających dzieci do renty rodzinnej, pojęcia „przyjęcie dzieci na wychowanie i utrzymanie” – uznał, że biorąc pod uwagę zwłaszcza treść art. 69 pkt 2 ustawy emerytalnej, nie można mieć wątpliwości, iż przyjęcie na wychowanie nie jest równoznaczne z formalnym ustanowieniem opieki. Za tym, że oznacza ono faktyczne sprawowanie opieki nad dzieckiem, niezależnie od formalnego statusu jego opiekuna, przemawia przede wszystkim dbałość o dobro dziecka, tj. zagwarantowanie mu faktycznej opieki. Wymaganie prawnego uregulowania jego sytuacji mogłoby przyjęcie na wychowanie przewlec lub utrudnić (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2012 r., I PK 4/12, OSNP 2013 nr 17-18, poz. 196).

Ustanowienie przez sąd opiekuńczy osobistej styczności przysposabiającego z przysposabianym w formie pieczy nad dzieckiem, jeszcze przed orzeczeniem przysposobienia, o czym mowa w art. 120¹ § 1 i 2 k.r.o., wywołuje skutek w postaci powierzenia opieki nad dzieckiem na czas trwania postępowania o przysposobienie w formie zabezpieczenia, który – gdy jest zrealizowane – jest równoznaczny z przyjęciem dziecka na wychowanie. Z tą chwilą powstaje prawo do zasiłku macierzyńskiego na warunkach określonych w art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa z tytułu ubezpieczenia obejmującego przymusowo lub dobrowolnie osobę, która przyjęła dziecko i wystąpiła (wcześniej lub później) z wnioskiem w sprawie jego przysposobienia. Gdy zachodzą łącznie objęcie ubezpieczeniem, przyjęcie dziecka na wychowanie, a następnie wystąpienie do sądu z wnioskiem o przysposobienie, to należy przyjąć, że elementy określone w art. 29 ust. 1 pkt 2 ustaw o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa są spełnione. Kolejność wystąpienia o przysposobienie i przyjęcie dziecka na wychowanie jest w ustawie wskazana przypadkowo. W niektórych wypadkach osoba przysposabiająca uzyskuje kontakt z przysposabianym dzieckiem przed wydaniem orzeczenia o przysposobieniu.

Skarżąca tymczasem nietrafnie identyfikuje przyjęcie dziecka na wychowanie z uprawomocnieniem się postanowienia sądu wydanego w sprawie o

przysposobienie dziecka. Interpretacja taka nie jest właściwa także z punktu widzenia celu przepisu.

Nie budzi wątpliwości, że pojęcie „przyjęcie dziecka na wychowanie” – ze względu na prawo do urlopu macierzyńskiego i zasiłku macierzyńskiego – ma odpowiadać aktowi jego urodzenia, więc nie może być utożsamiane z przysposobieniem dziecka. Węzeł przysposobienia ma znaczenie tylko jako zdarzenie w stosunku do przyjęcia dziecka na wychowanie przyszłe; chodzi tylko o wystąpienie do sądu opiekuńczego w sprawie przysposobienia dziecka, przy czym z kolejności użytych w art. 29 ust. 1 pkt 2 słów nie należy wnosić, że wystąpienie o przysposobienie ma dotyczyć dziecka przyjętego na wychowanie. Może następować wcześniej, wobec dziecka, które nie zostało jeszcze realnie przyjęte do rodziny. W tym wypadku nie jest wyłączone „wychowanie dziecka” jako ogół zabiegów mających na celu ukształtowanie człowieka pod względem fizycznym, moralnym i umysłowym oraz przygotowanie go do życia w społeczeństwie. Nie jest do tego potrzebna władza rodzicielska, która zgodnie z art. 95 k.r.o. obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności oraz praw i przechodzi na rodziców przysposabiających dopiero z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o przysposobieniu (art. 117 § 1 oraz art. 121 k.r.o.). Prawo do zasiłku macierzyńskiego powstaje także w razie niedojścia w przyszłości do przysposobienia dziecka przyjętego na wychowanie.

Chwilę przyjęcia dziecka na wychowanie jako warunku prawa do zasiłku chorobowego przewidzianego w art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o świadczeniach w razie choroby i macierzyństwa określa się przez ustalenie podjęcia się rzeczywistej opieki nad dzieckiem, niezależnie od późniejszego jego przysposobienia. Powstanie prawa do zasiłku macierzyńskiego żądanego w sprawie objętej skargą kasacyjną było więc niezależne od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 17 września 2012 r. o przysposobieniu przez ubezpieczoną małoletniego dziecka, a także jego uprawomocnienia się z dniem 1 października 2012 r.

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

